

Marek, Dan: Od Moskvy k Bruselu. Vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957–2004. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, 2006, 235 stran, ISBN 80-87029-02-X.

David Müller¹

Kniha Dana Marka *Od Moskvy k Bruselu. Vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957–2004* představuje jeden ze základních příspěvků do debaty o tématu, které je pro Českou republiku nesmírně významné, ale zároveň není v českém prostředí příliš zpracované. S výjimkou knih Pavla Černocho *Cesta do EU* (2003), Pavla Nezvala *Vztahy České republiky k Evropské unii* z téhož roku, historizujícího příspěvku ve sborníku Hynka Fajmona *Cesta České republiky do Evropské unie* (2004) a spíše žurnalistické publikace Pavla Teličky a Karla Bartáka *Kterak jsme vstupovali* (2003) téměř nenajdeme dílo věnující se komplexně problematice česko-unijních vztahů. I z tohoto důvodu je Markova kniha hodnotnější, neboť má za cíl analyzovat vývoj vztahů v celé jejich historické délce, tedy od roku 1957 a vzniku Evropského hospodářského společenství až do roku 2004 a vstupu České republiky do Evropské unie. Výzkum těchto vztahů je v práci zasazen do kontextu mezinárodní i evropské politiky.

První otázkou ve chvíli, kdy čtenář dostane knihu do ruky, je, nakolik je možné považovat název *Od Moskvy k Bruselu* za neutrální či naopak hodnotově zabarvený, generující v čtenáři představu přesunu od Československa řízeného z Moskvy k České republice ovládané Bruselům. Či zda něco takového vůbec bylo záměrem autora?

Struktura samotné práce se logicky odvíjí od časové osy výzkumu a je vedle úvodu a závěru členěna do šesti kapitol. V první kapitole *Vliv II. světové války* autor analyzuje situaci Československa v poválečné Evropě, směřující ke svému rozdělení a vzniku bipolárního světa. Ukazuje posun orientace Československa pod komunistickým vlivem směrem na východ ve chvíli, kdy se v západní Evropě začíná rozjíždět Marshallův plán jako jeden z prvních impulsů pro budoucí integrační proces. Československo bylo nuceno pod tlakem Sovětského svazu plán americké pomoci odmítnout, což ve svých důsledcích vedlo k oslabení tradičních hospodářských

¹ Autor je studentem doktorského studijního programu Politologie na Katedře mezinárodních vztahů a evropských studií, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Joštova 10, 602 00 Brno; e-mail: muller@fss.muni.cz.

a obchodních vazeb země směrem na západ a jejich reorientaci na hospodářsky méně vyspělý východ. Obavy Západu z rozšiřování komunistického vlivu pak jen potvrdil vývoj událostí v Československu vrcholící Únorem 1948 a koncem československé demokracie.

Druhá kapitola *RVHP a ES: v zajištění ideologie* se soustřeďuje na vztah těchto dvou organizací v kontextu bipolárního světa, ve kterém se hospodářské zájmy podřizovaly zájmům bezpečnostním a politickým, maskovaným za ideologickými důvody boje mezi Východem a Západem. Jsou zde podány základní informace o vzniku a vývoji RVHP (Rada vzájemné hospodářské pomoci) a částečně i ES (Evropské společenství) a o možnostech hospodářských a obchodních aktivit Československa v rámci RVHP. Druhá kapitola se částečně časově prolíná s třetí částí *ES a jeho společná obchodní politika*, která představuje proměnu vztahů s RVHP poté, co ES získalo výlučné pravomoci nad obchodní politikou členských států. Sovětský svaz, potažmo členské státy RVHP byly postaveny před ES jako existující realitu, se kterou již nebylo možné se vypořádat pouhým odmítáním její existence. Období 70. let se pak neslo ve znamení zlepšování vzájemných vztahů, počínaje faktickým přiznáním existence ES Brežněvem, přes Brandtovu Ostpolitik až po jednání v rámci Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Pokrok, kterého se podařilo dosáhnout v 70. letech, byl rozvíjen i v další dekádě. Především ta je obsahem čtvrté kapitoly, nazvané *Význam společné deklarace*, ve které autor demonstruje odlišný přístup USA a ES, vedoucí na evropské straně k dalšímu zlepšování vztahů s RVHP, které vyvrcholilo navázáním oficiálních vztahů mezi nimi v roce 1988.

Tyto kapitoly, věnující se vývoji vztahů do roku 1989, tvoří přibližně polovinu celkového rozsahu práce. Naprostá většina této části se věnuje vztahům RVHP, resp. východního bloku a ES, z nichž se vcelku logicky partikulární vztahy Československa s ES nikterak nevyčleňují. Do značné míry jde tedy především o zkoumání kontextu a podmínek, ve kterých se tyto vztahy mohly rozvíjet, než o jejich samotný obsah.

Poslední dvě kapitoly, *Od spolupráce k asociaci a Předvstupní vyjednávání a jejich výsledek* se zabývají vývojem vzájemných vztahů ČR a EU po pádu komunistických režimů ve střední a východní Evropě a jejich následným rozvojem, který vrcholil v druhé polovině 90. let a na začátku nového tisíciletí přistoupením České republiky a dalších kandidátských zemí k Evropské unii. První ze dvou zmíněných kapitol pokrývá na přibližně třiceti stranách období od roku 1989 až po rok 1997. Text se výrazně soustředí na postoj Evropské unie, od problematiky finanční pomoci prostřednictvím programu PHARE, přes Kodaňská kritéria až po Agendu 2000, a to do jisté míry na úkor dění v Československu/České republice a konkrétního vývoje vztahů s EU. Na rozdíl od předcházejících kapitol je už jen obtížné mluvit o zasazování do kontextu, když autor

v podstatě nezmiňuje nic nebo jen málo z kontextu českého polistopadového vývoje, když chybí úvahy o vnitropolitickém kontextu českého vývoje, formulaci československé/české zahraniční politiky, rozpadu Československa, pozici jednotlivých vlád či úřednické vládě, která zahájila přístupová jednání v roce 1998. Stejně tak postrádám i důslednější rozbor evropského kontextu, ve kterém byl tvořen postoj EU ke středo- a východoevropským zemím. Všem problémům, se kterými se EU musela v první polovině 90. let vyrovnávat, je věnován pouze jeden odstavec (s. 112). Jisté obsahové nedostatky či drobné chyby lze najít i v autorově výzkumu vzájemných vztahů, např. debata o podání přihlášky ČR do EU je omezena na konstatování o její existenci (s. 120), nicméně v textu samotném není pak podání přihlášky v podstatě téměř zmíněno a autor přeskakuje rovnou k dotazníku, který žadatelé o členství v průběhu roku 1996 vyplňovali. Zde ne zcela správně tvrdí, že 19. července byl vyplněný dotazník schválen vládou, zatímco byl schválen pouze Vládním výborem pro evropskou integraci a vládou samotnou až o několik dní později. Obdobně byl vyplněný dotazník předán zpět velvyslancem ČR při EU Josefem Kreuterem, nikoliv ministrem zahraničí Josefem Zieleniecem.

S podobnými problémy se setkáme i v kapitole *Předstupní vyjednávání a jejich výsledek*, která se člení na části věnující se předstupní agendě, klíčovými kapitolám v jednání, vnitřní institucionální reformě a ratifikačnímu procesu v EU. Ne vždy je spojen kontext, ve kterém vzájemné vztahy probíhají, se situací uvnitř EU, s vnitřním českým vývojem a následnou analýzou konkrétních vztahů. Na straně České republiky do značné míry postrádám rozbor či zmínku o klíčových českých dokumentech připravovaných pro vstup, jako byly Národní program ČR pro vstup, formulace krátkodobých a střednědobých priorit, Hospodářské strategie vstupu ČR do EU či na politické úrovni Dohoda o přípravě na vstup ČR do EU uzavřená v roce 2000 mezi ČSSD a ODS. V případě některých subkapitol, např. *Vlastní vyjednávání* (7.1.2) či *Přechodná období* (7.1.3) jde především o rozbor procesu a jeho pravidel, než konkrétní problémy při vyjednávání či úpravy pro Českou republiku. Postrádám také debatu o problémech spojených s Jadernou elektrárnou Temelín či Benešovými dekrety. Pravděpodobně zbytečně stručná je i pasáž týkající se monitorování pokroku kandidátských zemí (7.4.1), která veškeré hodnotící zprávy v podstatě shrnuje na stránce a půl. Ty přitom vzbuzovaly v České republice, stejně jako ve všech kandidátských zemích, značnou odezvu a často měly výrazný dopad na další postup České republiky při procesu přibližování se Evropské unii. Pokud jde o subkapitolu *Vnitřní reformy Unie jako podmínka rozšíření* (7.3), bylo by možné mj. rozebrat, jak reagovaly kandidátské země, a pak především Česká republika, např. na Smlouvu z Nice, která byla přitom pro budoucnost českých zástupců v institucích klíčová. Opět jde spíše o popis a rozbor vnitřních

mechanismů Unie, bez hlubší spojitosti s kandidátskými státy. Také v případě Konventu by bylo možné zmínit, že i Česká republika na něm měla své zástupce, a jaké byly české zájmy týkající se návrhu ústavní smlouvy pro Evropu. Tu přitom tehdejší premiér Vladimír Špidla i ministr zahraničí Cyril Svoboda označili za obrovský úspěch pro EU i ČR.

V závěru je shrnut vývoj vzájemných vztahů a konstatováno, že Česká republika se na základě kladného výsledku referenda stala členem EU. Pravděpodobně by ještě bylo možné zařadit debatu o českém komisaři, jeho nástup do funkce či volby do Evropského parlamentu a nástup českých zástupců do Evropských institucí, čímž byl proces rozšiřování teprve definitivně završen.

Pokud jde o knihu jako celek, je třeba ocenit především komplexní zpracování velmi rozsáhlého a širokého tématu. Text je při zahrnutí velkého množství informací stále velmi dobře srozumitelný a čitelný. I když se nevyhnul jisté nevyváženosti v rozsahu zpracování věnovaném vývoji vztahů před rokem 1989 a po něm a stejně tak v případě nevyváženosti mezi zpracováním konkrétních problémů a kontextu, v jehož rámci se vzájemné vztahy odehrávaly, je možné knihu doporučit všem zájemcům o česko-unijní vztahy jako základní publikaci k této problematice.